

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 7.

У НОВОМ САДУ 12. ФЕБРУАРА 1887.

ГОД. III.

ДВА ЈЕ ГРАДА ИСПОД НУЛЕ!

Не види се живе душе,
Тек пролети која тица —
Отворити не да ока
Светосавска вејавица;
И тишина свуд је нема.
Чије би се речи чуле —
Кад је зима, кад је цича...
Два је града испод нуле!

Благо оном, који сада
Покрај топле своје пећи
И уз чашу руменике
У својој се топи срећи.
Па се нада још бољему,
По ваздуху зида куле —
Ал на пољу, то је грозно...
Два је града испод нуле!

„Дај нам леба, слатка нано!
Како можеш бити така...“
„Ложи у пећ, драги бабо,
Та зима је тако јака...“
Треће опет тихо плаче,
Очи су му већ подбуле —
А на пољу ветар звижди...
Два је града испод нуле!

„Куд ћеш, Срето, да те сада
Та мећава бије љута?“
„Видиш, Смиљо, децу нашу,
Дрхћу, јадни, к'о три прута —
На поле ћу трску сећи
Код госпође наше Јуле,
Да нам гладни бар не зебу...“
Два је града испод нуле!

Зима била сиротану,
Док сеоску прође малу;
А каква га зима чека
На слеђеном на каналу!
Док до трске на лед дође,
Већ му груди промрзнуле,
Ал огрева треба деци —
Два је града испод нуле!

Трску сече, трску ломи
И с дебелог вуче леда,
Ал му глава заноси се,
Укочено око гледа.
И не може да доради,
Руке су му већ клонуле —
Клизну, паде, тихо заспа...
Два је града испод нуле!

На вечерње звона звоне,
Потмуло им глас се чује,
А кроз трску ветар тужи
К'о да неког сарањује.
И све јаче зима стеже,
Мрзне звуке те потмуле,
А и сумрак већ се спушта...
Два је града испод нуле...

У *Пирошу*.

Б. Ст.

ИЗ НИЧЕГА.

ПРИПОВЕТКА О ПРОПАДАЊУ НАШИХ СЕЉАКА.

ОД МИТЕ ЖИВКОВИЋА.

(Свршетак.)

Х. Долијао.

уд је ослободио Аксу из недостатка у доказима.

Људи су мало вртили главом.

Но сиромаш Дурут није имао својих рођених, да се за њега заузму, а међутим је Акса од првих газда на свет увек некако радо пристаје уз богатије и много им шта кроз прсте гледа.

По селу се ипак зуцало: како је Акса продао тридесет ланаца земље и свет је то доводио у свезу са судом.

Многи се домишљали, да баш није чист посао, кад Акса мора толико да тропи.

Најпре се свашта говорило, а после се и ућутало, јер сваки је имао пречег посла, него да луна главу о туђој бризи.

Кад после годину дана — акта првога суда морала су прећи преко још два суда а томе треба времена — Акса продаде још тридесет ланаца, нико није ни помишљао, да је то Акса због суда учинио; јер он је с дана на дан пијанчио, па су мислили, зато продаје.

У ствари је Вертешија пронашао златан извор у Акси и непрестано га цедио, плашећи га, како судије у Пешти хоће да оборе први суд и да нареде ново суђење па их ваља подмазивати.

И Акса је давао, морао је давати.

И свој својој бризи и невољи тражио је лека у вину.

Савест га је гризла и он је у пићу заборављао сву своју недаћу.

Још од оног вашара је жену страшно омрзнуо па поред ње занемарио и сина.

Скитао се којекуда и кући је долазио само, кад му је требало новаца и кад се хтео одморити.

Од радње се сасвим отпадио.

Земљу је издавао под аренду па док је трајало аренде, пировао је, кад нестане, а он ланац по ланац па продаји.

Његова Перса није га увек смела дома дочекати, кад се пијан враћао.

У три пута дваред би је истукао.

Неколико пута и пожем је вијао, кад је покушала, да му не да узети новаца.

Види Перса, где им пропаст прети.

Није јој до себе, већ до сина.

Десет му година па ако овако устраје још коју годину, Акса ће сву сермију упропастити а син ће јој морати бити туђ слуга.

Дваред три је повела о томе реч с Аксом, кад је био трезан.

Он ни да чује, већ и трезан хоће да је туче: што она њему да држи придику!

Перса опет тврдоглава.

Поред све своје невоље хоће она да што спасе сину по што по то.

Тако села она једаред с баба-Тином и јада јој се.

Баба Тина од оног лечења често јој долазила, те дај ово треба ми а Перса јој давала.

Само се баба добро чувала, да не наиђе, кад је Акса код куће.

Еле њих две заметле разговор.

»Ово ти је права пропаст, баба-Тино! Овако се већ више не може! Не знам, шта не бих учинила, кад бих га могла од пића одвратити. Да ти не знаш још какве чини?«

»Што сам знала, казала сам ти. Доносила сам ти и ти си му давала да пије, па ето видиш, не може да му огади пиће.«

»Како се бар бог не смилује на мене кукавицу па да га... Знаш ли ти, да ја сузе не бих могла пустити, кад бих га ту пред собом мртва видела? Ништа ме га не би жао било! Али бог му дао века.«

»Да, да! Некоме би бог дао и сувише века, али људи као људи, прекрате му га.«

»Шта то велиш?«

»Ја? Ништа! Тек сам се сетила, кад сам још дете била, видела сам, како су обесили једног робијаша у најбољим годинама — не знам, шта је скривио. Па кадгод се тога сетим, дође ми у главу, тај би човек можда још дуго могао по божијој живити, да му нису људи прекратили живот.«

Она је мало јаче ударила гласом на речи »људи прекратили« и некако чудновато погледа у Персу.

Перса није знала, шта хоће тим да каже, па ипак је мрави подиђоше.

»Па што ти то мени спомињеш?« пита она бабу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

»Боже мој!« извија се баба Тина. »Тек тако ми дошло! Знаш, стара сам па ти ја речима час у десно час у лево! — Него шта ти то клопара по кухињи?«

»Пацови. Шта нисам чинила па не могу да их потаманим.«

»А што мене не питаш? Даћу ти ја прашак па га поспи по сланини и метни сланину на рупу. Пацови лакоми појешће и поцркаће.«

»Е баш ми га донеси, да се једаред опростим тога гада.«

»Ево имам мало и овде,« и она извади замотуљак од хартије. »Само га добро чувај! Може се, знаш, нехотице каква несрећа догодити.«

И баба Тина опет онако чудновато погледа Персу, а Персу опет подиђоше мрави.

Перса прими хартију и осети, да је жеже као жива жеравица.

»Сачувај боже, да то човек поједе!« опомиње је баба Тина. »Издахнуо би у страшним мугама! — Али ја засела а ето се смркло. Идем. Лаку ноћ, Персо!«

И она одгегуца.

Перса јој није ни вратила лаку ноћ.

Замислила се.

Чврсто је стисла ону страшну хартијицу..

Већ се било сасвим смркло, кад се она измисли тргла.

Окрете се по кухињи и нађе комадић сланине.

Пажљиво одмота хартијицу па поспе опај жуљкасти прах по сланини и хтеде да га баци пацовима на рупу.

У тај мах отворише се авлијска врата.

»Ти мораш свратити!« чује она глас свога пијаног мужа. »Хоћу да пијемо сад код мене, као оно код тебе — хе, хе!«

»Није томе доба!« чује она други глас, а не зна, чији.

»Овде сам ја госа!«

Перса махне сланину а хартију стрпа у џеп па ће у ходник.

»Пали свећу, Персо!« дере се Акса на прагу.

Перса брже послуша и спрам свеће позна Јоцу Крпиног.

»Тако! Хајде Јоцо у собу, а ти узми бокал па донеси вина — пун бокал! Само жури, жедни смо!«

Оде Перса по вино.

»Доста је, бога ти, било пића! Куда ћеш већ да га сипаш па још на гладно срце?«

Бајаги одвраћа га Јоца а овамо попио би и цртало.

Њему се ослadio овај бекријашки живот па се пришио уз Аксу, јер Акса мора да за њега плаћа још од оне сведоче пред судом.

»Немај бриге — биће и вечере!«

И Акса оде у кухињу.

Не може да нађе ништа за јело.

Једва смотри комадић сланине на орману.

»Друго нема! Прожваћи мало, док се не врати Перса, да нам спреми вечеру.«

»Ја ти баш слабо марим за сланину,« мршти се Јоца, јер зна, да у Аксе има пуна авлија живине.

»А ти чекај! Ја сам ти гладан као курјак.«

И Акса се наклопи.

»Ама узми један залогај, да видиш, како је слатка!«

»Па баш дај ми један режањ!«

У том ето ти Персе

На први поглед познала је сланину и у мало не испусти бокал.

»А што си се ту укипила? Дај то вино па иди коли живину и спраљај вечеру ако ниси рада, да буде батина као кише!« продере се на њу Акса.

Перса хтеде говорити, опоменути га.

Издао је глас па неће реч преко усана.

Она приђе к столу, а влекају јој колена.

Пружи бокал, а дркћу јој руке.

»Шта си се поплашила?« и глас у Аксе као да беше мало лакши. »Хајде гледај вечеру, нећу те тући! Срамота је пред гостом. Кад гост оде, видићемо!«

И Акса се пакосно насмеје.

Перса изађе у авлију.

Како је ухватила пар живине, како је уредила и скувала, шта ли је после било, сама није знала.

Чинило јој се, да за све то време није била при свести.

Дошла је себи тек око неко доба ноћи, кад се Јоца пијан трештен одљуљао кући.

Акса се извалио на кревет и како легао, тако и захркао.

Легла је и сама, али није могла свести очију.

Све јој је неки злурад глас шапутао: од тога би човек издахнуо у страшним мугама!

Неки невидовни судија оптуживао ју је.

Она се бранила.

»Нисам крива! Спремила сам сланину пацовима. Шта могу, што је он поједе? Јесам

ли му је ја изнела? Сам је узео. Ја нисам била ту, да му кажем: не једи! То га је ваљда бог хтео казнити за толике докоре, што их је починио. »Што му нисам казала, шта једе, кад сам се вратила и видила?« Како да кажем? Како ме мрзи и како ми не верује, он би мислио, ја сам то за њега спремила па ето ми нове невоље. И да је само мало био милостивији, мало блажи према мени, бар кад и кад, казала бих. Па уз то ми на ум падоше све моје горке муке, изађе ми пред очи, какви ме јади очекују са неодраслим сином — и ја нисам могла говорити. — Јесте, признајем, то јесте велики грех, па опет ми се чини, имала сам нешто и право, што сам ћутала. Било како му драго, мене баш толико не гризе савест, што сам тиме можда изгубила душу. Ти, боже, знаш, како бих волела, да се све то друкчије окренуло. Но кад није било другога пута, то благосиљам овај слепи случај не мене ради, већ сина мога ради.«

Из мисли је тргоше речи:

»Жено, жено!«

Перса стаде прислушкивати.

Муж јој је ноћу често бунцао, но још никада није тако јасно викао.

»Пали свећу!« промуклим гласом наставља Акса.

Перса упали и кад сагледа оно бледо лице у свог мужа, престрави се.

»Воде, воде — изгорећу!«

Она му дода.

Акса наже и не скиде бокала с усана, док га не искапи.

»Овде«, и он руком упре у груди, »страшно ме пече, као да ми је живо угљевље на голем телу.«

»Биће, да си пренио«, теши га она, а глас јој дркће.

»Препијао сам ја више пута па ништа! — Па онда ме завија, завија у утроби, да ме мука препадне.«

»Назебао си.«

Акса се стаде превијати.

»Ово, Персо, није добро!« шапутао је он кроз зубе. »Иди по доктора! Чини ми се, умрећу.«

»Нису ти те муке првина.«

»Ама овако ми још никад није било!« он се уплашио од њеног леденог гласа. »Иди по доктора!«

»Па отиђу! Но да причекамо још мало.

Можда ће ти бити лакше, а и страх ме тумарати у поноћи по селу.«

Акса се од муке превртао.

Почео је и повраћати.

»Та ово није од вина, не може бити од вина!« сиче Акса. »Ово је нешто горе, страшније!«

И укочен поглед упре у своју жену, као да хоће, да јој у најтањи кутић душе завири.

Осећао је он, шта је, али није смео страшну реч изустити.

Перса обори очи.

Акса још више побледи.

»Каква је била оно сланина?«

»Која сланина?« провештава се Перса.

»Она на орману.«

»Па ја сам је спремила за — пацове!«

»За пацове, отровнице!« зајеча Акса и хтеде скочити с кревета, али га грчеви у клупче савише.

Он је шкрипао зубима, а на уста му пена удари.

Непомично и хладно је гледала Перса ужасне болове мужевљеве.

»Тако ти бога!« преклињао је Акса, кад му болови мало одуминуше. »Тако ти нашег јединца, иди по доктора! Можда се још може помоћи — смилуј се!«

»Да се смилујем? А јеси ли се ти кадгод на мене смиловао? На мени нема местанцета, које ти ниси испребијао. Отров ми се чинио сваки залагај, што сам га за ове две године последње у твојој кући појела. А зашто? Што сам се волела с Дурутом, пре него што сам за тебе пошла. Теби су то говорили, па што си ме узео? И сад ти дошло, да ме за то мучиш. Ти ниси ни помишљао, да се и теби може вратити жао за срамоту! — И сад тражиш, да ти се смилујем! А што се ти ниси смиловао на сиротицу Јелку, на — Дурута? Чудо ти, од куд знам? Ти ноћу бунцаш и ја сам се грозила, слушајући, како сам себе оптужујеш. Да ти се смилујем! Та ти ниси човек, ти си чудовиште! Па поред свега тога отишла бих ја по доктора, али знам твоју зловну нарав. Ти би био у стању, ако оздравиш, оптужити ме, да сам те ја тровала, ма да си сам крив. На послетку тешко да би ти већ и доктор могао помоћи.«

»Сатано!« шкрипао је зубима Акса у својој немоћи.

Сутра дан освануо је Акса мртав.

Свако је мислио, убило га пиће.

Тек кад после две недеље умре и Јоца Крпин, почеше комшије шушкати: како је Јоца вечерао с Аксом у вече Аксине смрти и како ту није чист посао.

И ако суд ништа није предузимао против Персе, ипак је свет остао при своме мишљењу и клонио се Персе.

Она за то није ни марила.

Латила се домазлука и плаћала је мужевљево дугове, а сина дала на трговину.

Међутим зло сврши баба Тина.

Прокљувало се, да је она дала Перси пазомор, па нит ко хтеде да што код ње пазари, нит да је призива.

Набрзо баба појела ону цркавицу, што је заштедила.

Морала је просити.

Слабо јој је ко уделио.

Једно јутро нађоше је мртву.

Умрла је више од глади него од старости.

XI. С в р ш е т а к.

Но ни Перса не прође на лихо.

Она је страшно кажњена.

Ево како је то било.

Син јој Милован у двадесетпетој години вратио се у Б. и хоће, да отвори трговину.

Отварање није ишло тако брзо — отегло се.

Беспослен Милован по вас дуги дан тумарао је од рода до рода, од познаника до познаника.

Разговарао се с њима о свачему.

Старији му много причали и говорили о покојноме оцу.

То је ваљда и учинило те Милован постаде замишљен.

Забринула му се мати.

Пита га: шта му је?

Он вели: ништа!

А међутим да га мати што не запита, не би он с њоме словца проговорио.

Кад је време јелу, а он некако чудновато, као сумњиво погледа у своју матер и неће јела окусити, док га прво она не кусне.

Сваки дан је почео одлазити на гробље и пре и после подне.

Кадгод би се вратио, он некако заједљиво каже матери и непитан:

»Целивао сам оцу крст!«

Једног дана нема Милована у подне кући. Перса га је кроз прозор видела, да је сврнуо код стрица му Ранка.

Ручак скоро да се охлади те се Перса диже Ранку.

»А што си ти толико засео?« кара она Милована, чим у собу уђе.

Док Ранко на њу намигује, да је ућутка:

»Иди, бога ти, па ручај! Милован је код нас ручао.«

»Е хвала богу!« чуди се Перса а и не обазире се на Ранкове знаке. »А што да не дођеш својој кући?«

»Ваљда хоћеш да и мене от — «

Ал није довршио.

Ранко му руком уста запушио.

Отрже се Милован.

»Махни ме, Ранко! И онако јој морам казати, а пре а после.«

»Прођи се, бога ти! Седи ти ту код мене, а ти, Персо, кући! Већ ја ћу се с тобом разговарати.«

»Нема се ту шта разговарати — ја нећу да она мене отрује! Доста, што је оца отровала!«

Страх беше погледати Персу.

Побледила као дувар, а очи разрогачила и чека, да је ко му драго пробуди, јер је држала, да сања.

»Персо, Персо, Миловану није добро — он не зна, шта говори!« теши је Ранко.

»Ха, ха, ха! Па настави, кажи: луд је! Али нећеш ме збунити! Знам ја, шта радим. Ви сте луди — ви, који мени то кажете. Није мени врана мозак попила, да идем кући па да ме ова отровница оправи тамо, од куд се не долази.«

»Миловане!« страховито дрекне Перса и паде.

Заман је Ранко прскао водом.

Она се више не диже.

А Милован је стајао и смејао се.

Кад му матер сахранише, однесоше га у лудницу.

— — — — —
Тако се раскопа једна честита српска кућа.

НА ДАН ВЕНЧАЊА.

Јесењи тешки дан на душу као да ти легао;
Магла се једва буди, кроз ваздух сипи влага
И дух се чисто умара.
Смет суха лишћа ветрић догнао до мога прага
И у прозору цвеће дремљиво главу обара.

Јутарње школско звонце промуклим гласом звони
И учитељ, ено га, жури у старом свом капуту;
А стално-службеном мином
Начелник ено се кренуо, узевши позу круту,
Са каљачама старим и новом бундом фином.

И црквењака ено са вечно поврнутом јаком,
Под мишке посећи требник и петрахиље попи —
Јест, данас је венчање! . . . .
И влага угодно сипи, да тугу моју стопи;
Угодно студен душе, да смрзне њој кајање.

Куц, куц, куц! Ходи. Мина, још је за свате рано,
Нева је још у послу, још гизда своје краси,
И пона тек што је устао.
Љутица, длан да ти жеже, дед мало грло окваси,
Појаћеш при венчању, а виш, још сад си сустао.
Београд.

И Мина, скромним лицем, као да би хтео касти:
„Куд ћу на наште срце? Ал хајд' баш уз пут мало!“
Гутнуо је неколко чаша.
А затим вели: „Хајд' баш још коју, кад се дало!“
И пио је, док није помео оченаша.

И грозничавом злбом, праћеном лудошћу смешном,
Ја узех требник са стола и нађох оно место,
Где ће целиват она.
И док је Мина пијан појао, срчући често,
Дрхтавом руком писах ја речи са срца бона:

„Кадра си била љубит, кадра и заборавит;
Слатка је твоја јава, ступај пред олтар смело,
Остави прошлост мени!
Песма при твом венчању уједно је опело
Нади и срећи мојој и вере последњој сени!“ . . .

Мина је однео требник, однео и прекор њојзи. —
Прекор зар тамо шаљем, проклетство где би требао?
. . . Ал њено око лено! . . . . .
Да, и сад ми се чини, био сам строг, о небо!
Ал, пакост, гоњена тугом, одушке хтеде слено.

Бр. Ђ. Нушић.

ПОД СТАРОСТ БЕРДО.

ПРИ ПОВЕТКА ИЗ ВАРОШКОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО МИЛАН САВИЋ.

Господар Сима седи са својом сестром за вечером. Стара служавка однела је већ празне чиније и тањире, и само је пред господарем оставила пуну боцу вина. За столом се ћутало. Сима је тек покатакд узео боцу и напунио своју чашу; затим је ову мирно испразнио. Сестра његова, госпа Рахила, наслонила главу на руку на мирно гледа преда се. Чело јој набрано а очима чешће жмирка. То ради свагда, кадгод је занима каква мисао.

Пред Симом је боца већ преко половине празна; али он у њу гледа као човек, који у свом подруму има довољно вина, те и не може доћи у неприлику, ако боцу баш испразни, а још му се хоће, да мало гуцне. Спокојно мота палце један око другог, и растави их тек онда, кад у својим устима осети неку сушу.

— Слушај, Симо, — рече у један мах госпа Рахила и подиже главу, — ја бих ти нешто паметно казала.

Господар Сима погледи своју сестру, а не рече ништа.

— Давно сам већ хтела да ти кажем, — на-

стави ова, — али сам увек мислила, да ти не буде криво. Ти, брате, треба да се жениш.

Сима разрогачи очи и зину. Тим се речима није надао.

— Да, ти треба да се жениш. Педесет година си већ претурио преко главе, стекао си леп иметак, па коме мислиш оставити то?

— Хм, — беше Симин цео одговор.

— Здрав си, хвала богу, ружан ниси био никад, да, никад, то ти ја кажем, па зашто да не мислиш и на себе. У осталом, брате, и ја сам већ малаксала. Та, старија сам од тебе ваљда десет година! Па како ми је муж умрљо, а од срца порода нисам имала никад, то би и мени ишло у рачун, да стечем замену. Млађе очи боље виде, млађе руке боље прихваћају; па онда, зашто се не би и по овој кући разлегало од веселог кикота малене дечице, и то баш твоје.

— Хм, — беше опет Симин одговор.

— Ја бих твоју младу дворила као своје дете, имала би она све. Та, хвала богу, имамо доста свачег. Промисли се, брате!

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Господар Сима испразни пуну чашу; за тим се накашље.

— Хм, — рече, — нисам на то никад ни помислио. У осталом, зар не видиш ти моје проседе бркове, па прогрушану косу? Зар би за мене баш тако шале пошла која девојка?

— Немој се правити гори него што си! Мој брате, као што данас стоје ствари, то си ти младожења те какав! Погледај само по нашој вароши: девојака колико хоћеш, па све удаваче, а млади људи као да и не мисле, да тим девојкама треба мужева. Ја ти кажем, ти си прилика као што ваља.

Господар Сима узе дуго вртити главом.

— Нема од тог ништа, — рече на послетку, — ја сам већ давно прешао године, кад човек треба да се жени. Па онда, што си баш ти тако навалила! Зар се не бојиш младе? Зар би она тебе баш тако трпила? Па коме онда горе него мени! С једне стране жена, с друге сестра — аја, нема од тог ништа.

— Та, ваљда не ћеш довести шкорпију у кућу, — примети госпа Рахила.

— Знаш, сешо, свака се девојка хвали, па, реци ми, откуд онда толико рђавих жена?

— Ваљда су и мужеви криви.

— Сумњам; него ће пре бити, да се тек онда ишчаури. Притајала се донде — то је све.

— А зар нема и добрих жена?

— Та, оно има; али...

— Окај се мудровања, тако не ћемо доћи до споразума. Него, послушај ти мене. На послетку, не бих ти говорила ништа, да си каква наказа, да си слаботиња; не, нипошто, онда не бих рекла ништа. Али, ти си још па очима.

Господар Сима се и нехотице мало накашље, па истури груди.

Међу тим већ стоји пуна чаша пред њим. Он се насмеши, и лагано, жмиркајући преда се, испразни чашу.

— Хм, хм, — учини за тим и зажмури на тренутак.

Госпа Рахила примети, да су јој речи пале на доста плодно земљиште, те узе да кује гвожђе, док је врело.

— Ја ти опет кажем, — рече, — треба да се жениш. Послушај ме!

— Не могу ти обећати ништа. Додуше, метла си ми буву у ухо, па — промислићу се. Али, ако добијем кошар!

— Ти, па кошар! — рече госпа Рахила и погледи га чисто прекорно.

Господар Сима не одговори ништа; дао се нешто у мисли. Те су га мисли пратиле и кад се

свлачио, па и кад је легао. Дуго није могао заспати; и кад је ипак једном заспао, наставио их је и у сну. Сневао је најлепше. Видио се у сну, како је ожењен, како се дечица мухају око њега, и како му је сестра блажена, што јој је брат сретан.

— То сам требао већ давно учинити, — промрмља и пробуди се у тај мах.

Почео је очи трти, — шта је то? Погледи око себе, — нигде никог. А он је баш јасно чуо ситне гласове своје деце! Да, та то је било у сну!

Лагано устане из постеље и лагано се почне облачити. Нешто му посао није ишао од руке: једнако је премишљао. У том се случајно види у огледалу: тек сад спази, како је сед. Па стрњика по лицу — сва бела. Но том се може помоћи: бријао би се сваки дан. А брци? Њих тек не може бријати! Па коса! Кад је зглади, још којекако; али кад је разбарушена! А и нема је баш тако много; попело се време на теме. Но, но, тим је чело веће.

Обуче чисту кошуљу, ма да је била тек субота. Кад је узео прслук у руке, учини му се, да је нешто велик. Стегне копчу остраг. Али сад га није могао напред закончати; попусти је опет — трбух му се није свидио. На послетку, није ни млад, а стари господари могу имати и повећи трбух.

Капут му је изгледао мало похабан, управо отрцан; тај се више не може носити, ма да га има само десет година. Узеше онај други, који има тек пет година.

Госпођа Рахила мало се насмешила, кад је видела свог брата у чистој кошуљи и у бољем капуту. Није му рекла ни речице, а и нашто, кад је добро видела, да јој се брат већ предомишља.

За ручком је господар Сима био нешто ћутљив а мало је и јео, често је пак дизао главу у вис и онда би се загледао у неку тачку, које управо и нема. Покаткад је дубоко уздахнуо. Госпа Рахила приметила је све то, и донекле је ћутала и она. На послетку рече као мимогред:

— Је ли, Симо, да је несносно, кад се тако ћутке руча?

— Мхм, — беше Симин одговор.

— И мени застају залогаји, — примети опет госпа Рахила.

Вечера је прошла још тише него ручак. Сима је отишао раније да легне, него иначе, а сутрадан урани опет раније, обуче се опет лепо и ћутке се удали.

Упутио се у шетњу.

То је радио свагда, кадгод су га распињале крупне мисли. Ударио је стазом, која са шеталишта води дуж Дунава. Тамо је био сам, те је могао раз-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

мишљати како је год хтео. Руке је метнуо на леђа а палицу је клатио за собом; ишао је ногу пред ногу.

— Та моја сестра није имала другог посла, него да ме подбоде, — говорио је у себи. — Бадава јој кажем, да је за мене прошло време, да нисам више за женидбу. Ајак! Она бургијај те бургијај, док ме на послетку неће и натентати; синоћ пак не рече ни беле, а врло добро знам, да и то нешто значи. Већ сам почео и да премишљам. Па добро, хајд, да се и решим! Али која ће поћи за мене? Хм, хм! (Сима се поглади по бради и накашље се малко.) Ја сам додуше ранџиран, управо имућан сам човек а радња ми иде прекрасно. (Ту му падоше на ум сестрине речи: „Ружан ниси био никад, да, никад“, и он се нехотице мало исправи.) Коју само да запитам? Даривао бих је лепо, баш лепо; нек зна, да полази за мене. Али, ако ме не ће — та ваљда... хо, мај! (Сима узме држак од палице у уста и поче га миловати.) Са Стевом сам увек добро живио, он ми је стари пријатељ а били смо неко време и ортаци. И данас се пазим с њиме, да већ не може боље бити. Он нема бољег пријатеља од мене. Остали смо браћа и кад смо разрешили компанију — мени има управо да захвали, што је стекао. То ми је казао не једаред. (Сима застане малко, поглади бркове, ракне и пође опет даље.) Стева, да, Стева! Па онда и он ми је говорио толико цута, да се женим. Хм, хм, да није имао какве буд' намере! „Ви'ш“, рекао ми је не једаред, „да си се оженио у своје време, као ја, имао би и ти сад велику кћер...“ Шта је само хтео тиме да каже? (Држак од палице поине се преко носа на чело, да ту мало отпочине.) Његова Марија баш је лепа девојка, да, сад ми тек пада на памет. Па онда, таман је дорасла; биће јој тако осамнаеста година. Млада јесте додуше, е, али што је млађе то је слађе. (Сима застане на тренутак.) Запросићу Марију од Стеве...

То је Сима рекао одсудно и одважно се окрене па се врати у варош. Управо се упутио свом пријатељу Стеви. Целог пута није мислио ништа више. А и нашто, кад се већ решио. Био је сасвим уверен, да Стева „свом најбољем пријатељу“ неће одрећи руку своје ћери. Но што је био ближе дућану Стевином, све је већма губио од своје поузданости.

— Добар дан, Стево, рече мало промуклим гласом и пружи му руку.

— Гле Симе, одговори овај и рукује се њиме. Откуд ти?

— Та... прошао сам овуда, знаш, посла ради, па сам ево сврнуо, да видим, како ти је.

— Добро, хвала богу.

— А твоји?

— Здрави и весели.

— Хм, хм. Па како радња?

— Задовољан сам, па добро.

— Хм, хм.

— Хоћеш ли мало у комтоар на чашу ракије?

— Та не ће шкодити.

Оба пријатеља уђу у „комтоар“, и Стева наточи две чашнице шљивке. „Добро здравље!“ рекоше и обојица истресоше у исти мах своје чаше.

Разговор се врзао око радње, времена, будућности, па онда опет око радње. Сима никако да изађе са намером својом на среду.

И није изашао — није смео. После по сата удали се мало снужен и оде управо кући. Кад је био у својој соби, био је мргодан, зловољан.

— Зашто му нисам казао, гунђао је у себи. Зар се бојим? А шта да се бојим! Дочекао ме је да већ не може бити боље. А ја? Да ли да њему и кажем? Зар не би боље било, да видим, како девојка сама мисли? Хм! Идем патраг.

И Сима се заиста врати у дућан своме пријатељу.

— Да, мал нисам заборадио, рече одмах с врата.

— Говори, брате, говори! одговори Стева и запали цигарету.

— Хајдмо у комтоар!

Стева пође љутке за Симом. Кад су били у „комтоару“, затвори Сима врата за собом и седе доста тромо на столицу. Стева је стајао пред њим и мирно је чекао, шта ће му Сима рећи.

— Овај... знаш... поче Сима, ми се познајемо врло давно, је ли?

— Тако је, Симо, одговори Стева мало зачуђено.

— Били смо увек добри пријатељи, је ли?

— Шта више и ортаци.

— Ти ме дакле познајеш?

— Па кад смо и вршњаци.

— Да, да, вршњаци, рече Сима мало снужено.

— Шта је дакле? Таквог те још нисам никад видио, примети Стева и погледи пажљивије свог „вршњака.“

— Та... овај... знаш, — ја бих се женио.

Сима је при тим речима гледао свуда, само не на Стеву.

— Па то ти говорим већ давно, рече овај радосно. Крајње је време.

— Хм, хм.

— А јеси ли већ меркао коју?

— Та... онако... знаш, и јесам и нисам.

— Шта оклеваш море! Кад си се решио у начелу, реши се и у ствари. Издангубио си и тако већ доста.

Сима се проврпољи на столицу и накашље се малко.

— Ево, настави Стева, ако ти могу бити на руци...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

— Та, знаш, рече Сима а уситнио гласом.

— Па дед, говори!

— Ти знаш, да сам поштен човек, да сам иму-
ћан, да сам здрав . . .

— Стева је сваки пут климнуо главом, у знак, да све то зна.

— Е, па — али Сима није смео изрећи, што је наумио. Уједно му паде на ум, да најпре покуша код девојке, онако издалека. Наопако, да наседне! Те срамоте!

— Што си застао? рече Стева и насмехи се, видећи свог пријатеља у неприлици.

— Та, поче овај, знаш . . . још ћу мало да се предомислим.

— Како ти је воља, али немој да се опет предомишљаш педесет година!

То „педесет година“ жацнуло је мало Симу. Устане, рукује се са Стевом и оде из дућана. Стева је машући главом гледао за њим.

— Сутра идем управо девојци, говорио је Сима у себи, идући замишљено кући. Не мора Стева то ни знати. Можда би ме и одбио. Ко зна! Ни код девојке не могу с неба па у ребра. Напоследку, и то је шпекулација, али за живот, па кад сам се досад знао наћи, ваљда ћу и ту, ма да још нисам никад био у таквој прилици. Та моја сестра!

Сима је сутрадан додуше ушао у кућу и то на капију и пошао на басамке, али се на њих пењао врло, врло лагано. Како да почне? Шта уопште да каже? Та он у свом веку ни једној девојци није казао на налик нешто на љубавни израз а камо ли да се упустио тако дубоко, као што је прошња!

Да га је ко видио, жалио би га у пола а у пола би му се и смејао. Подваљак му је висио, брци му се отромболили а уз то је мало и зинуо. Код сваког трећег басамка је застао и својим големим рупцем брисао зној са усијаног чела. Бар да је понео слаткиша, као што је у пређашње доба радио, те тако да њиме некако отпочне разговор!

Кад је дошао до врата, застане на тренутак и дубоко уздане. Затим закуца тихо, врло тихо. Кад је чуо свеж глас из собе, који га зваше, потегне корак натраг; но одмах затим отвори лагано врата и страшљиво пружи главу у собу.

— А гле чика-Симе! кликне исти глас и Марија потрчи старом познанику свом на суесрет.

Сад се увуче Сима сасвим у собу и стаде пред девојком, као да чека, да му ова прочита заслужену буквицу. Срце му је куцало чак до грла и једва се усуди да узме Маријину руку, коју му је ова пружила на суесрет.

— А шта је вама, чика-Симо, запитала Марија зачуђено, јесте ли болесни?

— Нисам, хвала богу, одговори Сима као кроз неку копрену; напротив.

— То ми је мило, ма да сте нешто жути; или сте остарили, јер вас нисам видела већ доста давно.

Сима се мало намргоди, и изгуби и оно мало смелости, што му је заостало још. „Остарили!“ Наопако! А он дошао . . .

Седе на столицу, Марија заузме своје пређашње место до прозора, и окрене се Сими, да чује, шта га је навело, те је дошао амо.

— Сад ми мало боље изгледате, поче Марија видећи, да Сима само раче и кашље. Али, ви заборављате, чикице, да сам већ велика девојка; требали сте бити мало галантни, и обријати ту седу браду . . .

У колико се Симино лице почело ведрити при почетку Маријиних речи, у толико се при свршетку почело облачити. Заборавио човек на бербера!

— Нисам мислио, да ћу доћи овамо, поче једва једаред. Био сам . . . овај . . . у дућану, па сам се зажелио, да те видим. Ти знаш, да смо ја и отац твој присни пријатељи, знаш, да смо . . .

Док је Сима тако слагао реч на реч, дотле је Марија све једнако гледала на прозор; уједаред се насмехи и врло се љупко поклониле. Сима се диже и спази на улици младог доктора Рајића, који се Марији врло учтиво, али и значајно јавио. То је био узрок, што је Сима усред реченице запео.

Сад је био начисто: нити је Марија за њега, нити је он за Марију. Речи њене: „жут“, „чика-Сима“, „остарио“, „седа брада“ добише тек сад правог значаја свог, и он се брзо реши, да ништа и не каже о намери својој. С лакшим срцем је наста-вио разговор, и кад се с Маријом опростио, беху обоје они исти стари пријатељи, као и пре.

Много је лакше силазио с басамака, него што се мало пре пењао на њих. Кад је био на улици, удари одмах на десно, да не прође поред Стевиног дућана.

— Боље је, што нисам казао ништа, мумлао је у себи, много боље, управо најбоље. Шта би ми Стева казао, бог те пита; али да би ми се Марија смејала, то стоји. Куд сам и помислио! Виш ти не! Млади доктор! . . . Хм, хм! Наравно, да ће јој тај бити милији, него ја. Та млад је, угледан је, а ја . . . (Сима и нехотице застане мало и пређе шаком преко лица). Али, не ћу казати ни сестри ништа, баш ништа. Не мора она знати све. Не ћу у опште ником ни речи казати. Управо мрзи ме, што и сам знам за ту ствар.

За ручком је Сима био врло разговоран, лакше му је било, што се још тако олако опростио сињег терета. Госпа Рахила га је гледала зачуђено; није

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

могла себи да протумачи ту промену: пуна два дана
Сима је ћутао те ћутао — управо није ни био ни-
кад врло разговоран — а сад! Почела се ђаволасто
и да смешка.

— Ти си данас врло добре воље, рече као узгред.
— Ја? А кад сам био дурљив?

— Теби се канда допао тај предлог?

— Нисам још покушао ништа управо, знаш, ни-
сам много ни премишљао о њему. А да се ти ниси
само шалила?

— Никако! Те ствари нису за шалу.

— Хм?!

(Наставиће се.)

КО МАРИ?...

(ПО НЕМАЧКОМ).

Ко мари, што му сломљен, пуна јада,
Изражен цветак испод ноге пада?
Ко жали њега ојађена тако?
Искрено за њим ко се још заплак'о?
Ко пита за њ?

Ко мари, што у борби око жића
Сарани удес храброг једног тића?
Он беше јунак, али хуђе среће,
За његов венац не процвета цвеће.
Па ко да пита за њ?

Ко мари, срце боно кад јаукне
И тихо цвили, док и не препрукне?
Та цели свет са грудма пуних леда
Без срца њега тако немо гледа. —
Па ко да пита за њ?

Н. В. Ђорџ.

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И РУВАРАЦ.

I.

Лазар се родио око 1329. год. у граду При-
лепцу код Новог брда. Отац његов, *Прибац*
Хребелчиновић, велики слуга цара Стефана
(1346.—1355.) имао је осим Лазара још две кћери:
једну по имену *Драгиња*, удату за *Муцу* (Мљса),
год. 1371. челника, који је имао државу своју у Лабу
и синове: Стефана и Лазара *Муциће*. Драгиња се
по смрти мужа покалуђерила и назвала се Теодо-
сијом, и сарањена је са оба поменута сина своја у
задужбини њиховој, манастиру Богородичном код
града Брвеника — прије 1391.—1392.; а друга
сестра Лазарева, којој не знамо имена, била је удата
за Алтомана, сина Деспота Иваниша; и син њен,
Иваниш Алтоманић, унук Деспота Иваниша, а се-
стрић кнезу Лазару, сарањен је у Дечанском ма-
настиру.

Лазар је млад доведен у двор цару Стефану,
који га је око год. 1353. оженио *Милицом*, кћерју
кнеза *Вратка* — који је вукао лозу од Вукана, сина
Стефана Немање, — и поставио га је *Ставилцем*.

С Милицом је кнез Лазар изродио три сина:
Стефана, Вука и Добровоја, који је млад умр'о, и
пет кћери, од којих се најстарија *Мара* око год.
1371. уда за Вука, сина Севастократора Бранка
Младеновића, друга, може бити *Десина*, дана је у

кућу Шишмана, цара бугарскога у Трнову; трећа
Јелена дана је у Зету за Ђурђа, сина Срацимира
Балшића око год. 1386.—1387.; четврта у Угарску
за Николу Гаревиха (de Gara, Горјанског), бана Мач-
ванског око год. 1387.—1388., који је год. 1402. по-
стао Палатин угарски; а пета и најмлађа, *Оливера*,
жртвована је после боја косовскога турском цару
Бајазиту. (Види: Летопис Матице Српске књ. 117.
стр. 110. и даље; Хришћански весник за г. 1879.
стр. 390 и даље; Гласник књ. XLVII. 179. и
200.—202.; Годвишњицу III. 298.; Гласник XLII.
257. и Матицу, лист за 1868. бр. 22.). Толико о
личним и породичним одношајима кнеза Лазара. С
тим укратко изложеним резултатом може се већина
читалаца задовољити, те не мора само расправљање,
што сад долази, читати и читајући може бити је-
дити се и на мене и на г. Панту Срећковића у
Београду.

Прво и прво треба да смо на чисто с годином,
које се кнез Лазар родио и које се од прилике мо-
гао оженити, јер иначе узимаће се, нагађаће се, твр-
диће се и изводиће се оно, што не стоји, што не
може бити, што се не да извести. По мука је, што
нико од сувремених није то забележио или бар
казао, колико је година било кнезу Лазару, кад
се на пољу Косову мученичком крви обagriо. Не

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

остаје нам дакле друго, но да нагађамо и да рачунамо.

Ја рекох горе, да се Лазар око 1329. г. родио, а око 1353. оженио. Но Раић (III. 4.—5. у будимском издању) пише: „Лазар — Прибаца благороднаго сербскога Барона синъ, служивши измлада во дворѣ Стефана царя, достојна себе сотвори княгиню Милицу имѣти въ супружницу *около л. г. 1340.*“ По Раићу вели тако и Енгел (III. 332.). Па и г. Панта је рачунао и израчунао је, да се кнез Лазар родио око 1322., да је око год. 1344. имао кћер Мару, која се удала за Вука Бранковића те около год. 1364. родила Ђурђа, потоњег Деспота (Гл. XXI. 252 у примедби). И г. Ч. Мијатовић нашао је, да је г. Панта својим рачунањем добро определио време, кад се Лазар родио; и тако се и по г. Мијатовићу кнез Лазар родио или 1322., или, што је још вероватније, год. 1323. Он (т. ј. кнез Лазар) је на сву прилику дошао на двор око 1339., кад му је било 16 година, а оставио је двор царев тек, кад је добио „Драгутинову државу“ у управу, а то је било, као што г. Мијатовић мисли, око 1347. год. — а прије тога оженио се Милицом, кћерју Вратковом. Ако је ико добар рачуница, то је доиста г. Ч. Мијатовић, јер он има вечито посла с цифрама; но ја бих рекао, да резултати његових рачуна нису баш најбољи. Да видимо и да се уверимо. Ако се кнез Лазар родио око 1322.—1323. год. и ако се около 1344. или 1345. год. оженио, односно ако је год. 1344. већ имао кћер Мару. и ако је он ту прву кћер своју око 1363. или 1364. год. удао за Вука Бранковића те се Вуку около 1364. или 1367. (в. Ч. Мијатовића Деспот Ђурађ Бранковић I. 59. и 75.) родио Ђурађ, потоњи Деспот; и ако је Стефан, ујак Ђурђев, а старији син кнеза Лазара био *старији* и од Ђурђа и од старијег му брата Гргура, као што г. Мијатовић тврди и узима, онда се кнез Стефан, ако узмемо да је био само с две године старији од најстаријег нећака свога по сестри Мари, морао родити око 1362. год. те му је године боја косовскога било 27 година, а толико му ваљда, кад се осврнемо на оно, што нам наше књиге цароставне, или као што волије г. Панта, књиге „староставне“ кажу — није било. То је једно.

Оливери, кад су је дали у сараје цару Бајазиту, нека је било 16 година, а то значи, — као што г. Панта има обичај рећи, — да се родила око 1375.; и тако је од *год. 1344., које је кнегиња Милица родила најстарију своју кћер Мару до год. 1375., које се Милева, хоћу рећи Оливера нашла, протекло 31, словом тридесет и једна година.* Рачун дакле Пантин — и ако је прешао цензуру најкомпетентнијег рачунице нашег — не ваља. А тако

исто и још мање ваља рачун Раићев, по ком се Лазар око 1340. год. оженио, те ваљда око 1320. родио. Лазар се морао доцније родити и доцније оженити, него што је Раић нашао и г. Панта израчунао и г. Мијатовић одобрио.

Ја сам рекао, да се он родио око 1329. и да се оженио око 1353. год. Нек му се прва кћи Мара родила око 1355., нек се удала од 16 година, дакле 1371. год. па нек је Вуку родила 1372. сина Гргура, а год. 1374. Ђурђа, потоњег Деспота, то је том Ђурђу око год. 1433. било око 59 година. Те 1433. године прошао је кроз Србију неки разборити француски витез и видио је Деспота Ђурђа, Деспота у Некудиму, разбирао је и за године његове, те је записао, да му може бити око 58—60 година (види: Гласник VI. 216.). И ја држим, да је Стефан, старији син Лазарев, морао бити старији од својих нећака Гргура и Ђурђа, не много старији, али тек старији. Нек је био 2 године старији од Гргура, то би се родио био Стефан г. 1370. и било му је у време боја косовскога *19 година.* Против те године нема места приговор, који је учињен против 27 година; а тако исто нема ни онај други приговор места, јер од год. 1355., које се Мара родила, има до г. 1375., које је мезимица Миличина, сирота Оливера угледала свет, само 20 год. Ја не знам, може ли и то бити, ал је тек много приличније него време и размак од 31 односно 35 година.

Но може когод испрека попреко ме погледати и запитати, да ли ја имам за тврђење своје, по ком се кнез Лазар родио око 1329 год., други какав ослонац, какву стару белешку, на темељу које могу тако што тврдити, или је оно само онако од ока речено и претпостављено? Имам неког ослонца за то своје тврђење у некој рогобатној и сасвим у оријенталном стилу састављеној похвали кнезу Лазару. Похвалу је ту саставио год. 1420. неки Светогорац по имену „Енактит Антоније Рафаил“ и ту се каже „по свих же оубо въ единомъ уасъ крѣмене и любвици сльнучномъ кроуѣу шестъдесетное уисло стѣхилъ прѣшдиз и абѣ великомъ дѣуеникъ Лазарь високопрѣстолниъхъ, уѣстнопредиз высотѣ снѣкомъ остави, и въ нѣно прѣложеное горнаго съединѣнѣа, новѣи Несторъ крѣвию выкзетъ . . .“ (в. Гильфердинга Боснија, Герцеговина и Старая Сербія. С. Петербургъ 1859. стр. 275.) а ја мислим, да то у обичној прози значи, да је Лазар променио светом, кад му је било 60. година. Ја нагађајући тако мислим, а други, на пример г. Панта Срећковић, зацело ће место то друкчије разумети. Хтеће па ће и разумети друкчије. Нека му је просто — а ја стојим при том, да се кнез Лазар родио око год. 1329. а оженио око 1353. год. Хтедох већ на другу тачку својих тврђења рећи, но морам стати

и напоменути још нешто. Горе рекох, да је кнез Лазар једну своју кћер, којој не знам имена, удао за Николу Гаревућа, мачванског Бана, а од г. 1402. Палатина угарског. Никола тај био је старији син Николе de Gara, који је такођер био најпре Бан мачвански (зацело од 1359—1374.) а од год. 1375. до смрти (1386. год.) Палатин краљевства угарског. А да је доиста син Никола Гаревућ а не отац му, опет Никола de Gara, био зет кнезу Лазару, то се најбоље види из листине краља Жигмунда, у којој се каже, да је тај млађи Никола, син погинулог год. 1386. Николе Палатина, у пролећу год. 1389. склопио и навео свога таста, кнеза Лазара, да се опет покори круни и краљу Жигмунду (Fejer Codex Diplomaticus R. N. X. 4. p. 665.); и за тог се млађег Николу Горјанског каже, да је тада (то јест 1386.), кад му је отац погинуо, био „in teneri aetate“ и по томе могао се тек после 1386. а прије 1389. оженити кћерју Лазаревом. Па и сам Орбини а по Орбинију и Дифрен пише, „да се кћи Лазарева Јелена удала за сина Николе Гаревућа, Палатина угарског.“ Али већ Дифрен није те речи Орбинијеве као што треба разумео, а Енгла, Фелера и наше преписиваче пећу ни да помињем. Чудим се само г. Љубомиру Ковачевићу, који се *првим* изворима служи, да то није увидио, већ пише у Отаџбини за год. 1880. књ. IV. стр. 444: „од год. 1402. био је угарски Палатин Никола Горјански, *ујак Лазарев*, по кћери Јелени и т. д. и на стр. 445: „посредовањем *сестрића Стефанова*, Николе Горјанског, који је и г. 1389. изравнао Жигмунда с Лазарем (Rad III. 99.), начињен је и сада савез између Стефана и Жигмунда“. Ковачевићу се, као што рекох, чудим, а г. Панти Срећковићу не чудим се ни најмање, који у оном дивном монологу кнеза Лазара (Гласник књ. 64. г. 1885. стр. 325.) пушта, да кнез Лазар и ово каже: „Алтоман удари на мене с војском и порази ме. Нађох се на јуначкој невољи. Нигде заштите од насилника. Ја пређох у Угарску, ступих у договор с баном Николом Горјанским, *дадох му своју кћер* и обећах му све, што је од мене тражио, само да ми помогне у борби противу мога душмана. Он ми даде у помоћ војску, те 1358. поразих и погубих Алтомана.“ (С тим монологом треба сравнити и примедбу Пантину на стр. 389. истог састава Пантиног у поменутој књизи Гласника.). Тако по Панти говори кнез Лазар, а кнез Лазар зацело је знао најбоље, за које је Николу Горјанског и када је удао своју кћер.

По рачуну г. Панте, — који с духовима у свези стоји те њиховом помоћу цитира час Константина Тиха, цара бугарског, час Вукашина, краља српског, час Лазара, кнеза српског, те му они сами откривају историјске истине — било би то г. 1357—1358.

а по моме г. 1387—1388. Разлика је дакле у пуних 30 година, те ту не помаже ни оно Раићево: „пѣсть обаче великое разнствие“. Ја оно, што тврдим, оснивам на листини краља Жигмунда а г. Панта оснива своје казивање на откровењу с више, или боље речи ни на чем, већ онако пусто говори.

Но оставимо се г. Панте!

Кнез Лазар удао је дакле око 1387—1388. год. једну своју кћер за тадашњег младог и јуначког мачванског Бана Николу Горјанског, и тој кћери Лазаревој нек је тада било око 15—16 година, а то значи, да се родила око 1372. год.

И још нешто. Кнез Лазар поносио се кћерју својом Јелом или Јеленом, као што се и она поносила и тада и по кончини његовој вазда тиме, што је „кћи светопочившега господина кнеза Лазара.“

Ту своју кћер Јелену удао је кнез Лазар за Ђурђа Срацимировића, господина Зети, или 1386. или најдаље 1387. (Гласник XLIX. 212.)

И те удадбе кћери Лазаревих између 1386—1388. г. показују, колико веројатности имају тврдње оних, који веле, да се кнез Лазар оженио између 1340—1345 г. и да се према томе родио између 1320—1323 г.

Сиром г. Панта! г. Срећковић мислио је, да ће примедбом својом (у Гласнику XXI. стр. 252.) односно рачуном сасвим побити казивање цароставника и запушити уста и Енглу и Мајкову и свима будућим писцима, који би с позивом на цароставник хтели тврдити оно, што су оба по имену поменута писца тврдила. Но ако се кнез Лазар родио г. 1329. а Душан г. 1331. био у својој 22-ој години — онда се рачуном самим казивање цароставниково побити не може: по и није нужно то казивање из XVII. в. побити; Лазар је био син Прибца Хребељановића, а нити му је отац био *цар Стефан*, као што цароставник бенета, нити пак *Десиош Иваниш*, као што г. Иван Павловић у Гласнику књ. LVII. 129. на основу натписа на гробу Иваниша Алтоманића у Дечанима, сасвим озбиљно тврди. Ја сам из натписа тога (Miklosich Mon. Serb. p. 250.) већ извео, да је једна од сестара Лазаревих била за Алтоманом, сином Деспота Иваниша а оцем погребенога у Дечанима (И)Ваниша, и да се с тога каже у натпису за овог последњег, да је унук Деспота Ваниша, (по оцу Алтоману), а „*анепсеи*“ кнезу Лазару, то јест сестрић Лазарев (по матери, сестри Лазаревој); а да ли се речју „анепсеи“ у грчком језику означаје само и искључиво синовац т. ј. син братовљев, и да се никако не може односити на сина сестриног, то нека решавају људи, који се у таквим питањима више и боље разумевају него ми, то јест: г. Павловић, г. Панта Срећковић, ја и г. архимандрит Дучић.

По мом рачуну родио се кнез Лазар око 1329.

оженио се око 1353., и смрт цара Стефана († 20. дец. 1355.) затекла га је као *Ставилица*. У хрисовуљи краља Уроша III. г. 1330. писаној за задужбину своју, М. Дечане, каже краљ, како је „сабрао

сабор српске земље: архијепискупа, јепискупе и игумне — и (а) казнаце, (б) и тепачије, (в) и војеводе, (г) и слуге, (д) и *ставилце* и зговорих се с њима“.

(Наставиће се.)

КИСЕЛИНА У ЈАБУКАМА.

ОД СТЕВЕ МИЛОВАНОВА.

1. Ретка је јабука, која је слатка, и кад је зрела, а зелена није ниједна слатка. Све су киселе.

Једна је пријатније кисела а друга није, једна лепога куса а друга чисто опора.

Киселини ил опорини у јабукама разнога је узрока, но највише су јабуке киселе од тако-зване *јабучне киселине*.

Киселину ову нашао је први *Шеле* још године 1785. и то баш у јабукама, али ју није чисту добио; чисту је добио први *Домаван* 1815. из оскоруша, но оп јој дао име оскорушна киселина. На три године после тога испитивао је *Браконо* обе ове киселине и доказао, да су потпуно једнаке, да је дакле то једна и иста киселина, те је од то доба остало само једно име а то је јабучна киселина.

Јабучна киселина јако је раширена у биљном царству. Ретко је којег плода у воћу нашем, где је нема мање-више, док је воће зелено. Киселина долази у соку воћном. Највише је има у незрелим и киселим јабукама и оскорушима, но долази и у зеленом грожђу, затим у незрелим пљивама, трешњама, па у многим јагодама, у дгуњама, у дувану, у чуваркући, у аџанасу, у киму (семену), у корену шпарглину, у лешњиковој зеленој љусци, у очима на кромпиру и тако даље.

Од ове киселине све ово кисело је и опоро. Каква је киселина или опорина, равна се по томе, чега још имаде у горњим предметима, јер јабучна киселина не долази туда сама, но помешана са другим органским спојевима. Јабучну киселину прате обично винска и лимунска киселина. Међутим долази ова киселина и сама као киселина, но тада има поред ње ил калијума (вапника) ил магнезијума.

Као што је *Домаван* држао, да је киселина у оскорушима друкчија од ове у јабукама, тако је пре било још разних киселина, за које се временом доказало, да нису ништа друго него јабучна киселина.

2. Јабучну киселину можемо чисту добити разним путем.

Најбоље се добија из оскоруша, кад су црвене боје као ружа, јер онда је киселине у њима највише. Што су оскоруши зрелији, све је мање киселине у њима, па скоро је и нестане сасвим. Ради се овако:

Из оскоруша се исцеди сок, па се онда у њега сипа толико воде са загашена креча, да још слабо кисео сок буде. Затим се ово кува јако, да ври, дуже време, неколико сати, у бакарним судовима, док се не одели и не сталожу неки прах као пена. То је неутрална калцијумова со јабучне киселине. Прах овај вади се бакарном кашиком, чим се направи. Прах мора бити скоро без боје, јер бојна градива остану у киселој течности. Ако се пак усудо више воде са загашена креча, те сок није био нимало кисео, онда је прах врло прљаве боје. Сад се ова неутрална калцијумова со јабучне киселине прелије врелом разблаженом салитарном киселином: један део киселине на десет делова воде; нешто се још прокува, процеди (филтрује) и остави, да се исхлади. Кад се охлади, видиће се лепи, повећи, скоро чисти кристали, који нису ништа друго него кисела калцијумова со јабучне киселине. Ако сад још у чистој води провру ови кристали, те онда остави све, да наново кристалише со, кристали ће бити потпуно чисти и без боје. Ако се сад поново растворе кристали у води те успе оловнога шећера (олова-ацетата), сталожитиће се оловна со јабучне киселине. Талог се опере водом и процеди, па онда раствори у сумпорној киселини или у сумпоро-водоци, те течност грије, но не јако, да се испарава, тако ће на послетку остати јабучна киселина у сјајним, безбојним иглицама са четир или шест страна, које су већином једна у другој као у снопу или су и у кугли. Понекад се читава маса стврдне а не добије никаква правилна облика.

Овим путем добија се јабучна киселина по *Либигу*. Пут је овај најпростији од свију.

Киселина ова може се добити и синтетичким путем, а то ће рећи, да се даде киселина вештачки направити. Добија се из монобром-хилибарне киселине и среброва оксида. После кимијског процеса постане јабучна киселина и сребров бромид.

3. Јабучна киселина је органска киселина и спада у ред јабучне киселине, у коме су још и ове: тартрона, цитрамална, феномална киселина и друге. Јабучна киселина је троатомна киселина, јер има у њој трипут групе ОН, осим тога двобазна је, јер у њој долази двапут група СООН. Теоретична фор-

мула јој је по томе COOH . CH.OH . CH_2 . COOH или и друкчије COOH . $\text{C}_2\text{H}_3.\text{OH}$. COOH , а емпирична је $\text{C}_4\text{H}_6\text{O}_6$.

Квантитативан склоп први је одредио *Либиг* и то године 1832.

Као тело киселина је чврсто тело у безбојних као игла кристалих; мириса нема, куса је пак пријатно киселог; топи се на топлоти од $83-100^\circ\text{C}$, ако се загрије преко 150°C , испусти воду и пређе у фумарну и малеинску киселину, које су састављене из истих елемената и у истој мери, но састава су друкчија. Ако се у јабучну киселину метну каква тела, што труну, или пиварског квасца, сира, фибрина, и тако даље, киселина се разлази и прави

се њилибарна, сирћетна, маслена и угљена киселина. Јабучна киселина спаја се радо са базама и онда им убија базичан утицај. Јабучна киселина, ма да је јако распрострањена, не употребљује се скоро ни на што.

Као што се и иначе од киселина праве соли, тако се и од јабучне киселине могу добити теоретично многе соли. Два је реда тих соли: једно су киселе соли а друго неутралне.

Соли се зову *малати*.

Малати се у води већином растварају; исто тако и у алкохолу.

Има етара јабучне киселине, но су слабо испитани.

Ж И С Т А К.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЦИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ Е. БРАНКОВИЋ.

XXIV.

У Земуњу, 17-га Јануар. 1823.

Пречесњејши Гдине,

љубезни и високопочитајемо пријатељу!

Нијесам вам ђео на писмо ваше одговорити, зашто сам мислио, да вам сам изненада дођем, као што сам се ево и прикучио, но кад најприје отидем у Карловце на благослов, онђе видим и разумијем, да то за вас у овај пар не би добро било; и ето тако се опет вратим натраг. Рецензију Копитарову и Востокова Опѣтъ о Русском Стихосложеніи дао сам Г. Гершићу, да вам он пошље. Прекјуче сам примио од Копитара за вас *epistolae obscur. vir.*, и предао сам овђе оцу Филипу, да вам по првом дележанцу у Сусек пошље (које од данас за до 15 дана можете у Сусеку тражити.) Сад дакле

ви треба Копитару да гледате ону књигу (*Житија Србскихъ светихъ*) да тражите и да пошљете. Такођер ми се тужи Копитар, да му још нијесте одговорили, да сте примили ону Славенску Граматику, што сте му били послали па вам је он по дележанцу опет вратио; јавите му дакле, молим вас, и за то. Како ме Ча С. примио, казаће вам Гершић.

Ја сјутра у име Бога полазим у Темишвар; пишите ми штогођ опет онамо као и прије. Збиља! Сад ми нешто паде на ум, што сте ме прије питали. Пањева је Демелићево село, и Тирка ми је онђе начинио кућу од 4 собе; но за сад дошао сам у Темишвар, те ми се жена породила, зашто у Пањеви нема бабице ни доктора. Пањева је од Темишвара 3 миље.

Будите здрави и дјелајте, дондеже свјет имате.

В у к.

К О В Ч Е Ж И Ћ.

Г Л А С Н И К.

(Главни скуп друштва св. Саве) био је у Београду у недељу 25. јан. Како Београдски листови веле, био је слабо посећен. Скуп је отворио председник Св. Николајевић говором, у ком је разложио рад управе и одбора главнога од постанка друштвенога до онога дана. После тога је прочитан благајников извештај о имаовини друштвеној. Затим се претресала измена устава, како је то одбор предложио, па је скуп тако и примио. По изменама тима повећан је главни одбор са три члана и попуњено је место једнога одборника, који је премештајем по служби престао бити чланом. На пред-

лог М. Милојевића изабрани су поново у одбор чланови, који су коцком испали из одбора, и управа је остала иста. Нови одборници су: Алекса Илић, председник Београдске конзисторије, Никола Стојановић, учитељ, Пера Ђорђевић, професор, и Манојло Клидес, трговац.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Млади наш сарадник Рајко јавља, да је с пољског превео роман Ј. И. Крашевског под насловом „Песник и свет“ и да је накам издати превод свој, те позивље на

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

(Зборници руских народних песама.) Читамо у „Ви-
епси“: Најстарији зборник руских народних песама приредио
је Иван Прач, врстан музичар у Прагу, г. 1790; друго је издање
изашло знатно умножено г. 1815. У њему има 134 руске и 15
малоруских песама, речи су забележене верно, али хармони-
зација није добра, јер скупљач није знао значај хармониза-
ције, која пристаје руској народној песми, а ни пратња гла-
совира није у духу народне песме, особито старе. Из Праче-
вог зборника употребио је Бетовен неколико песама у квар-
тетима (Op. 59.) и посветио их грофу Рауумовском. Иван Пе-
соцки издао је непотпун зборник под насловом „Руски пе-
вец“; песме је хармонизирао Варламов, али по талијански,
те им је додао којекакве додатке, но рђаве — без укуса и
језгре фортепијанске варијације, што их је уз песме написао
Кажински. У „Собрању руск. нар. песен“ Стаховићев избор
је добар, песме су забележене доста верно, но не задовољава
хармонизација. Вилбоа поче с Ап. Григоријевићем год. 1860.
издавати „Рускија народнија песни“; али нису довршили
свој рад. Избор је у средњу руку а и хармонизација је до-
некле боља. „Песни рускога народа“ М. Бернарда нису ни-
шта друго, но поновљено издање Прачевог зборника с ло-
шијом хармонизацијом. У зборнику Балакирева год. 1866.
има само 40 песама, али је свака мајсторско дело; не само
што је хармонизација удешена према духу руске народне
песме, него је и свака плод праве уметности а и разнолика
и богата пратња фортепијанска придржава се верно чисто
народног карактера. После те ваљане збирке јавило се до-
ста зборника, који се ње придржавају као Прокудинов, Руб-
чево „Собраније украјинских народних песен“ и т. д. од ко-
јих је пак најсавршенији зборник Римекога-Карсакова. Мало-
руске песме скупио је А. Једличка и забележио их сасвим
онако, како се и певају, а додао им примитивну пратњу.
Даровити и досад једини композитор украјинских песама,
Лисенко, саставио је изврстан зборник малоруских песама с
уметничко дотераном пратњом за фортепијано.

А Ф О Р И С М И.

Римски.

Живот сам по себи је кратак, али несрећа га продужује.

Публилије Сир.

Тешко нама сиротим смртницима, најлепши напш дани
најпре нам прохује!

Вергилије.

Иште се цео живот, да научимо живити и, — чему ћеш
се зацело чудити — да научимо умрети.

Сенека.

Трудимо се, да нам живот буде налик на скупоцене руде,
које не заузимају много простора а много важе. Живот ваља
да ценимо по својим делима, а не по његовом трајању.

Сенека.

Краткоћа живота, закраћује нам дуге наде. Хораџије.

Мало има међу људима, што шапућу тихим гласом своје
молитве у храмовима вишињих, који би могли привнати гла-
сно оно, што желе сасвим тихо!

Персије.

Старост је болест, од које нико никад не оздрави.

Сенека.

ЧИТУЉА.

Сава Поповић, трговац, умрло је 29. нов. пр. г. у Го-
спођинцима у Шајкашкој, у 43. години свога живота. Оста-
вио је иза себе велико имање: грду кућу и неколико сто-
тина ланаца земље. Од отога је оставио до 130 ланаца, што
вреди преко 20.000 фор., управи народних фондова у Карлов-
цима, да то буде фонд за штипендије богословима, по оправ-
даном свом уверењу, да нам треба понајвише ваљаних све-
штеника. Штатут за тај фонд има спремити саборски одбор.
Цркви Госпођиначкој оставио је приход од две баре, које
беру по 6—10.000 фор. годишње на чисто, да се од тога нај-
пре оправу водица на друму између Госпођинаца и Чуруга,
да му се на гробу дигне црквица, да се плати свештенику,
који ће му двапут у години прочитати спомен, а с осталим да
црква по својој вољи располаже. Још је доста оставио и род-
бини. Ако је и ружно живио, ако је за живота био и добар
и, као што му вели један пријатељ његов, и зао, лепо је
умрло и поштено се народу одужио. Слава му!

Марко Милиновић умрло 29. јануара о. г. у 36. го-
дини свога века у Винковцима као доктор права и адвокат.
Покојник се родио у Белегицу, у Срему. Гимназијске науке
слушао је у Новоме Саду, те ту год. 1869. сјајно положио
испит зрелости, па као Текелијин питамац у Пешти доктор-
ат права, у Загребу цензуру. Бише увек вредан, даровит, и
велики родољуб, као и на гласу певач. У првом српско-тур-
ском рату похитао је на Дрину као добровољац и био тамо
до свршетка рата. Као гимназиста покушао се у књижевности
с песмицама и новелама, које је читао у тада књижев-
ном гимназијском друштву Вили. Штампана је од њега
само Чоке-ова прича „Наследство“, која је отштампана у
књижицу из Суботићева „Народа“. Доцније није ништа ра-
дио у књижевности. Али је у њему Српство изгубило жар-
кога родољуба и спремна радника, мати нежна сина, брат
и сестре милостивна брата. Вечан му спомен!

Опуномоћили смо књижару **ВЕЛИМИРА ВАЛОЖИЋА** у Београду, да
може из Србије примати претплату на наш лист. Молимо дакле и досадање пошто-
ване претплатнике „Стражилова“, а и који се још желе претплатити из Србије, да
претплату шаљу реченој књижари.

Администрација.

САДРЖАЈ: Два је града испод нуле! Песма од Ђ. Ст. — Из ничега. (Свршетак.) — На дан венчања. Песма Бр. Ђ. Ну-
шића. — Под старост бердо. Приповетка из варошког живота. Написао Милан Савић. — Ко мари?... (По не-
мачком.) Од Н. В. Ђорића. — О кнезу Лазару. Расправља И. Руварац. — Киселина у јабукама. Од Стеве
Милованова. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Писмо XXIV. — Ковчежић. Гла-
сник. — Књижевне белешке. — Смесице. — Афорисми. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табуку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по
год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву
а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.